

БЪБРЕЧНА ТРАНСПЛАНТАЦИЯ - ШАНС ЗА ЖИВОТ

Виолета Стоянова¹, Жанета Врачева², Десислава Александрова³

¹Студент, Факултет по обществено здравеопазване,

Медицински университет – Варна

²УС „Медицински лаборант“, Медицински колеж, Медицински университет – Варна

³УС „Помощник-фармацевт“, Медицински колеж, Медицински университет – Варна

KIDNEY TRANSPLANTATION: A CHANCE FOR LIFE

Violeta Stoyanova¹, Zhaneta Vracheva², Desislava Alexandrova³

¹Faculty of Public Health, Medical University of Varna

²TS Medical Laboratory Assistant, Medical College, Medical University of Varna

³TS Assistant Pharmacist, Medical College, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Бъбречната трансплантация все повече се предпочита като алтернативно лечение при пациенти в напреднал стадий на хронично бъбречно заболяване (ХБЗ), тъй като води до по-добро качество на живот и по-дълга преживяемост в сравнение с диализата. Едно от предимствата при трансплантацията е, че пациентите са освободени от ограниченията, които се налага да спазват поради спецификата на заболяването.

По целия свят десетки хиляди души чакат за присаждане на органи - тяхната съдба се определя от развитието на трансплантологията в съответния регион от света, както и от законодателството, което регламентира правните устои на тази наука и практика. Проблемът с донорството трябва да бъде поставен и дискутиран, за да насочи вниманието на обществото към него. Отговорните лица по изработването на националните политики и органите по здравеопазването трябва да се изправят пред проблема и да адаптират здравните системи спрямо нуждите в трансплантацията.

Ключови думи: трансплантация, живот, бъбреци, донор, диализа, хронично бъбречно заболяване

ABSTRACT

Kidney transplantation has grown increasingly popular as a treatment option for patients with advanced chronic kidney disease (CKD) because it results in a better quality of life and a longer survival rate than dialysis. One of the benefits of transplantation is that patients are no longer restricted by the limits imposed by the specifics of their disease.

Tens of thousands of patients worldwide are waiting for organ transplants; their fate is determined by the development of transplantology in the respective region of the world, as well as by the legislation that regulates the legal foundations of this science and practice. The problem with donations should be raised and discussed in order to direct the public's attention to it. National policy makers and health-care authorities must face the problem and adapt the health-care system to meet the current transplant needs.

Keywords: transplantation, life, kidneys, donor, dialysis, chronic kidney disease

Трансплантацията на органи е едно от големите постижения на медицината, дала шанс за живот на много хора с тежки заболявания (7). Когато в медицината не може да се предотврати тежко увреждане на даден орган, се използва алтернатива, която е замяната му с орган, взет от друг организъм. Макар да е изход за най-краен случай, трансплантацията на органи има доста широко приложение поради по-добрите резултати, които предоставя на пациента. Трансплантацията е лечебна процедура, състояща се от неразривно свързани три етапа - предоставяне на биологичен материал (орган, тъкан, клетки), хирургическа операция и следоперативни лечение и наблюдение, при която тъкани, клетки, части от орган или цял орган се вземат от едно тяло (донор), за да се присадят с лечебна цел на друго тяло (реципиент) или на друго място от същото тяло (8).

Бъбреците са естествен филтър на човешкото тяло и физиологичната им функция е да премахнат отпадните вещества от кръвта и да регулират електролитния баланс. Когато при някои патологии те загубят тази способност, това означава, че пациентът страда от бъбречна недостатъчност. Има две възможности за лечение на тези пациенти: диализа и бъбречна трансплантация. Изборът на тези алтернативи на лечение трябва да бъде решен от лекаря, пациента и семейството. Диализата е метод на лечение, който поддържа пациента жив, но никоя машина не може да изпълнява всички функции, които естествените органи изпълняват. Хората на диализа са трудноустроени, не могат да плащат данъци и осигуровки, с времето се инвалидизират, качеството им на живот не е добро, имат нужда от подкрепата на държавата (9). Бъбречната трансплантация е предпочитано алтернативно лечение при пациенти в напреднал стадий на ХБЗ. Тя показва по-добро качество на живот, по-добър социален статус, общо физическо благосъстояние и по-дълга преживяемост в сравнение с хемодиализата (2,3,4,6). Едно от предимствата при трансплантацията е, че пациентите са освободени от ограниченията, които се налага да спазват поради спецификата на заболяването. Вниманието към храната и напитките е ограничено, трансплантираните пациенти продължават живота си като здрави хора, които се хранят свободно. Работата и социалният им живот се нормализират. Имат възможността да посветят дългите си периоди от време на себе си, вместо да прекарват в диализните центрове. Живеят по-дълго и пълноценно.

През 1968 г. е извършена първата бъбречна трансплантация в България в Института за спешна помощ „Пирогов“ и през 1969 г. от Ламбрев, Атанасов и Куманов в Александровска болница (10). Проф. д-р Е. Паскалев, началник на Клиниката по нефрология и трансплантология към МБАЛ „Лозенец“ в София и председател на Дружеството на нефролозите в България, в интервю споделя, че според него трансплантацията е по-евтино и качествено лечение и към 2019 г. на хемодиализа има 4 хиляди души, а едва 670 са с присаден бъбрек (11). Трябва да се подчертае, че разходите за трансплантация на бъбреци са много по-малки от диализата. Трансплантираният пациент струва на държавата 3,5 пъти по-евтино от диализния и разходва много по-малко средства за лекарства отколкото за диализа. Дискутирайки пред Националната пациентска организация предимствата на трансплантацията, проф. Е. Паскалев изтъква, че трансплантиран пациент във фертилна възраст може да има деца, което не се случва при пациентите на диализа (12). През 2010 г. се потвърждава за успешно раждане на жени с трансплантиран бъбрек, което доказва и показва по-доброто качество на живот при тези пациенти (13). До 2019 г. имаме 21 бъбречно трансплантирани жени, които са родили успешно, 2 от които дори два пъти, което е изключително значимо постижение (14).

По целия свят десетки хиляди души чакат за присаждане на органи. Тяхната съдба се определя от развитието на трансплантологията в съответния регион от света, както и от законодателството, което регламентира правните устои на тази наука и практика. От 1 април 2019 г. Изпълнителната агенция по трансплантация е закрыта. Нейните функции изцяло се изпълняват от Изпълнителната агенция „Медицински надзор“. Тя е компетентният орган за управление, координация и контрол на трансплантацията в Република България. Трансплантацията на органи у нас се регламентира от Закона за трансплантация на органи, тъкани и клетки, обн., ДВ, бр. 83 от 19.09.2003 г. Този закон урежда условията и реда за извършване на трансплантация на органи, тъкани и клетки в хуманната медицина. Според него е създадена Националната система за трансплантация, която включва държавни органи и лечебни заведения, извършващи дейности, свързани с организацията, управлението и контрола на трансплантационния процес (15). Пациентите трябва да отговарят на условия, които да позволяват пристъпването към трансплантация. Повечето не получават одобрение, докато

GFR не е под 15 mL/min/1,73 m² (1). Гломерулната филтрация е един от критериите за осъществяването на трансплантацията, но важен и значим си остава проблемът с донорите. Недостигът на донори значително забавя осъществяването на трансплантациите. Министерството на здравеопазването стартира Националната кампания за подкрепа на донорството и трансплантацията под мотото „Да! За живот!“ (16). Кампанията стартира в началото на октомври 2019 г. с раздаването на информационни флаери, като целта ѝ е да се повиши осведомеността на обществото относно същността и значението на органното донорство. Започва усилена инициатива за разширяването на кампанията. Изработват се донорски карти, които се разпространяват от доброволци на Българския младежи Червен кръст (БМЧК) по информационни лекции, организирани в медицински университети, училища, болници и други обществени места. В края на 2019 г. Министерският съвет приема Национална програма за насърчаване на донорството и подпомагане на трансплантацията в Република България (2019–2023 г.) във връзка с идентифицираните проблеми и предизвикателства в сферата на донорството и трансплантацията в Република България. Целите на програмата са да улеснят донорството (17). В подкрепа на Националната информационна кампания „Да! За живот!“ на Министерството на здравеопазването Стефан и Максим Иванови, баща и син, предприемат трансатлантическо плаване, което цели отново да насочи вниманието на обществеността към донорството и проблема с него. Двамата българи внасят предложение за изменение и допълнение на Закона за трансплантация на органи, тъкани и клетки, където предлагат по презумпция да се смята, че всеки български гражданин над 18-годишна възраст е дал съгласие да бъде донор, ако приживе не е изразил противно становище (18). В интервю проф. д-р Петър Панчев - ръководител на Катедрата по урология и началник на отделението по онкология към УМБАЛ „Александровска“, подкрепя донорството по презумпция и нуждата от него. Той споделя, че мнението на близките е излишно и това ще улесни и придвижи по-бързо процедурата по трансплантация (19). През 2020 г. парламентът приема изменения в Закона за трансплантация на органи, тъкани и клетки, изм. и доп. ДВ. бр. 54 от и в сила 16.06.2020 г., където кръстосаното донорство вече е разрешено (20). Това ще подпомогне чакащите в листата за трансплантация да се изкачат по-бързо на-

горе, давайки им по-добър шанс за живот, намирайки подходящия донор.

Социологическата агенция „Алфа Рисърч“, по инициатива на Изпълнителната агенция „Медицински надзор“, прави представително социологическо проучване за степента на информираност на българските граждани по въпроси относно донорство на органи. Това е първото от това естество специализирано проучване в България, което е проведено през 2019 г., като в него са използвани и някои сравнителни данни от специализирания Евробарометър по темата - 2006 и 2010 г. Мнозинството от анкетиранияте - 59.9% - твърдят, че никога не са се сблъскали с информация относно донорството. Според три четвърти от анкетиранияте е добре в медиите да има повече информация по въпросите на донорството. Проучването показва слаба информираност и слабо желание да се говори по въпросите на донорството на органи в семейството и в най-близкия приятелски кръг.

Фиг. 1. Комуникация относно донорството (Източник: Социологическа агенция „Алфа рисърч“)

Суеверие, страх и евентуални злоупотреби са предубежденията, които се наблюдават сред респондентите. Става ясно, че колкото повече се разговаря по темата, толкова повече нараства склонността на хората да бъдат донори. Мнозинството от анкетиранияте са категорични, че е необходима повече информация по тези въпроси и ролята на медиите е от първостепенно значение (21). Информираниостта на обществото относно донорството е важна, но темата е деликатна и трябва да се поднася с внимание. Всеки трябва сам да осъзнае какво ще донесе неговото съгласие за донорство. Каква ще е ползата и с какво ще подпомогне реципиента, а от там и обществото като цяло.

След първата успешна трансплантация в България данните от статистиката показват динамика и променливост в годините на извършени

трансплантации. Върхови резултати са постигнати през 2010 г. - 48 трансплантации, 2014 г. - 56 трансплантации, и 2015 г. - 51 трансплантации (30).

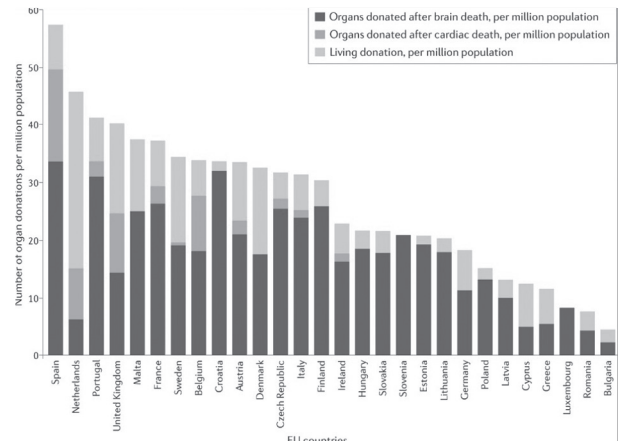

Фиг. 2. Година-брой извършени бъбречни трансплантации
(Данните са взети от Изпълнителна агенция „Медицински надзор“)

Заместник-министърът на здравеопазването д-р Бойко Пенков изтъква, че ключът към развитието на трансплантациите в страната е донорството (22). В юбилейно честване на първата чернодробна трансплантация във Военномедицинска академия (ВМА) през 2017 г. председателят на БИС д-р Венцислав Грозев изтъкна, че спасените с трансплантации пациенти са поредната победа на медицината и ВМА трябва да положи всички усилия за утвърждаването на донорската култура в страната. От същата трибуна тогавашният министър на здравеопазването проф. Николай Петров д.м.н., пожелава развитието на болницата да е в насока към бъбречните трансплантации и панкреас със същия успех както и в чернодробните (23). Венета Ангелова, председател на Българския съюз на бъбречно трансплантираните, също и реципиент на бъбрек, споделя публично, че това е ново начало, нов рожден ден и нов тласък, с възможност за осъществяване целите и мечтите на човек (24).

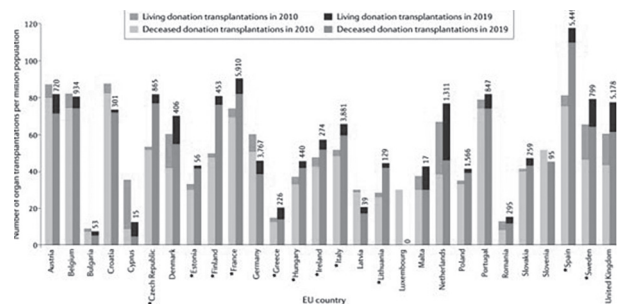
Европейската комисия алармира през 2021 г. за недостига на донорски органи. Въпреки все по-често предпочитана като лечение, трансплантацията остава ограничена поради липсата на органи (25). Рутгер Плоуг, професор по трансплантационна биология, директор на отдела за клинични и транслационни изследвания в Катедрата по хирургични науки в Нафийлд в Оксфордския университет и координатор на проекта CORE (Консорциума за запазване на органи в Европа), финансиран от Европейския съюз, също изтъква проблема с недостига на органи като ключов (26). От данните в научния труд на

Vanholder R., Domínguez-Gil B. et al. (2021), България е на последно място от страните в Европейския съюз по донорство на милион население (4).

Фиг. 3. Брой донори на един милион население
(Източник: Vanholder R., Domínguez-Gil B. et al. (2021))

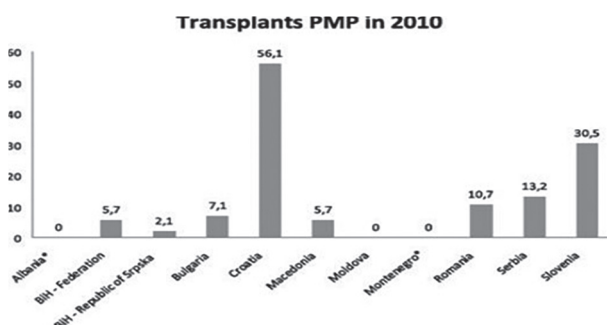
Липсата на органи обуславя и ниското ниво на извършени трансплантации. България е на последно място по брой извършени трансплантации на милион население сред страните от Европейския съюз. Данните от научния труд на Vanholder R., Domínguez-Gil B. et al. (2021), доказват, че оптимизирането и координирането на процеса на донорство е необходимо за една успешна програма за трансплантации. Обучението на пациентите, специалистите и населението като цяло, както и осигуряването на подходяща правна и финансова рамка е от изключително значение (4).

Фиг. 4. Извършени трансплантации на един милион население
(Източник: Vanholder R., Domínguez-Gil B. et al. (2021))

През 2020 г. в Европа средно на ден в очакване на трансплантация са умирали 21 пациенти (27). Тези данни показват изключителната нужда от повишаване на информираността на обществото относно донорството и спасяването на човешки живот.

Обобщените статистики в труда на Spasovski G., Busic M. et al. (2012), изтъкват Хърватия от страните в Югоизточна Европа (ЮИЕ) като лидер по брой извършени бъбречни трансплантации, докато България е едва на 5-о място от общо 11 страни. Всички страни от ЮИЕ изостават в областта на донорството и трансплантациите значително спрямо международните средни стойности (5).

Фиг. 5. Брой трансплантирани бъбреци независимо от източника в ЮИЕ
(Източник: Spasovski G., Busic M. et al. (2012))

Европейският ден на донорството е организиран за първи път през 1996 г. от проф. Филип Морел, който работи в Университетската болница в Женева. Целта е да се популяризира донорството, тъй като то стои в основата на трансплантациите. От 1998 г. Европейският ден на донорството започва ежегодно да се подготвя от Съвета на Европа (28). В България отбелязването му започва през 2010 г. През 2021 г. беше под мотото „Просто кажи „Да!““, а целта отново е повече граждани да получат информация за смисъла и значението на донорството и трансплантацията (29).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът от литературните източници показва, че трансплантираните пациенти имат шанс да възстановят своята бъбречна функция, да водят по-качествен и ползотворен живот. Да бъдат в помощ на обществото, а не в тежест. След трансплантация здравословното им състояние се стабилизира и пациентите имат по-малка нужда от медицинска помощ. Животът им е активен, социален и от икономическа гледна точка - трансплантираният пациент е много по-евтин от този на хемодиализа. Въпреки развитието на медицината в трансплантациите донорството си остава основният проблем. Липсата на донори поставя множество въпроси, на които управляващите трябва да намерят отговори. Трябва

да се намери път към формирането на централна държавна, дългосрочна кампания, която да разбули митовете и страховете относно донорството. Да се даде пълна представа за това какво е мозъчна смърт, кой може да стане донор, колко души може да се спасят, колко души чакат и т.н. Имаме нужда от държавна политика в тази сфера, която да се превърне в национална кауза. Трябва да се поставят проблемите с донорството, информираността и възможностите за подобряване и развитие на трансплантациите в България на по-чести обсъждания.

Испания като първенец в трансплантациите трябва да бъде пример за останалите, които да се поучат от нейните политики в тази сфера.

ЛИТЕРАТУРА

1. Augustine J. Kidney transplant: New opportunities and challenges. *Cleve Clin J Med*. 2018 Feb;85(2):138-144. doi: 10.3949/ccjm.85gr.18001. PMID: 29425089
2. Sarhan, A.L., Jarareh, R.H. & Shraim, M. Quality of life for kidney transplant recipients and hemodialysis patients in Palestine: a cross-sectional study. *BMC Nephrol* 22, 210 (2021). <https://doi.org/10.1186/s12882-021-02412-z>
3. Musquera M, Ajami T, Sureda J, Mateu R, Vilaseca A, Peri L, Álvarez-Vijande R, Oppenheimer F, Alcaraz A. Trasplante renal ortotópico. Estado actual [Orthotopic renal allograft transplant. State of the art.]. *Arch Esp Urol*. 2021 Dec;74(10):964-969. Spanish. PMID: 34851311.
4. Vanholder R, Domínguez-Gil B, Busic M, Cortez-Pinto H, Craig JC, Jager KJ, Mahillo B, Stel VS, Valentin MO, Zoccali C, Oniscu GC. Organ donation and transplantation: a multi-stakeholder call to action. *Nat Rev Nephrol*. 2021 Aug;17(8):554-568. doi: 10.1038/s41581-021-00425-3. Epub 2021 May 5. PMID: 33953367; PMCID: PMC8097678.
5. Goce Spasovski, Mirela Busic, Lydia Raley, Pellumb Piperero, Lada Sarajlić, Andreja Subotić Popović, Theodora Dzhaleva, Igor Codreanu, Marina Mugosa Ratković, Irinel Popescu, Mirjana Laušević, Danica Avsec, Henrik Ekberg, Rutger Ploeg, Francis Delmonico, Current status of transplantation and organ donation in the Balkans—could it be improved through the South-eastern Europe Health Network (SEEHN) initiative?, *Nephrology Dialysis Transplantation*, Volume 27, Issue 4, April 2012, Pages 1319–1323, <https://doi.org/10.1093/ndt/gfs071>
6. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2004.09.019>
7. https://alpharesearch.bg/api/uploads/Articles%202019/November/%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/1019_AR_Donorstvo_survey.pdf

8. <https://www.mh.government.bg/bg/informaciya-za-grazhdani/donorstvo-i-transplantacii/vidove-transplantacii/>
9. <https://www.duma.bg/prof-d-r-emil-paskalev-transplantatsiyata-e-po-evtinoto-i-kachestveno-lechenie-n187866?go=terms&p=gdpr>
10. <https://www.credoweb.bg/publication/117191/polovin-vek-babrechna-transplantatsiya-v-balgariya-neobhodim-li-e-prehod-kam-chetvarti-period>
11. <https://www.duma.bg/prof-d-r-emil-paskalev-transplantatsiyata-e-po-evtinoto-i-kachestveno-lechenie-n187866?go=terms&p=gdpr>
12. <https://npo.bg/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84>
13. https://btvnovinite.bg/150754/Jena_s_transplantiran_babrek_rod_i_zdravo_bebe.html
14. <https://www.mediapool.bg/aleksandrovska-bolnitsa-otbelyaza-50-godini-ot-parvata-babrechna-transplantatsiya-news290875.html>
15. https://www.mh.government.bg/media/filer_public/2020/10/07/zakon_za_transplantaciq_na_organ_i_tykani_i_kletki.pdf
16. <https://www.zajivot.bg/about>
17. <https://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/ministerskiyat-svet-prie-nacionalna-programa-za-na/>
18. <https://www.svobodnaevropa.bg/a/30933725.html>
19. <https://bnt.bg/bg/a/profesor-panchev-tryabva-da-ima-donorstvo-po-prezumptsiya>
20. <https://www.rzi-vt.bg/zakoni/zakon-transplantazia.pdf>
21. https://alpharesearch.bg/api/uploads/Articles%202019/November/%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/1019_AR_Donorstvo_survey.pdf
22. <https://bntnews.bg/bg/a/navrshvat-se-50-godini-ot-prvata-bbrechna-transplantatsiya-u-nas>
23. <https://e-zdravey.com/bg/vma-otbelyaza-10-g-ot-parvata-transplantatsiya-na-cheren-drob-napravena-v-bolnitsata/>
24. <https://news.bg/bulgaria/2600-dushi-v-balgariya-sa-na-hemodializa.html>
25. https://health.ec.europa.eu/blood-tissues-cells-and-organs/organs_bg
26. <https://ec.europa.eu/research-and-innovation/en/projects/success-stories/all/breath-fresh-air-organ-transplantation>
27. <https://www.zajivot.bg/relevant/news/n-9-kt-mvri-tbeljazv-me-evr-pejskija-den-n-d-n-rstv-t-i-tr-nspl-nt-cijat-n-rg-ni>
28. <https://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/dnes-beshe-otbeliazan-evropeiskiat-den-na-donorst/>
29. <https://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/otbelyazvame-evropejskiya-den-na-donorstvoto-i-tra/>
30. <https://iamn.bg/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82>

Адрес за кореспонденция:

Виолета Стоянова

Медицински колеж

бул. „Цар Освободител“ 84

Варна, 9000

e-mail: violeta.stoyanova@mu-varna.bg